

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Szakfordítás szerzői jogi védelme

Ügyszám: SZJSZT 22/2004

A bíróság által feltett kérdések:

1. A becsatolt reklám, illetve szakmai ismertető beadványok fordítása, speciális ismereteket igénylő önálló szerzői jogvédelem alá eső tevékenységnek tekinthető-e;
2. ezen tevékenység az 1969. évi III. tv szerinti szakfordításnak tekintendő-e;
3. nyilatkozzon, hogy jogosult volt-e a felperes figyelemmel a jogszabályi rendelkezésekre, az elvégzett munkát olyan szakfordításként értékelni, amelyek után járulékfizetési kötelezettsége nem keletkezett;
4. felperes álláspontja szerint a fordításoknak olyan speciális szaktudással kellett rendelkezniük, amely a magyar nyelvre fordításnál képes volt közvetíteni az idegen nyelvű anyagot a magyar felhasználók részére.
5. Az alperes kérdései alapján nyilatkozzon, hogy
 - a) a fordítás szerzői művé minősítéséhez a becsatolt fordítások esetén szükséges-e az, hogy az eredeti dokumentumok is szerzői műnek minősüljenek;
 - b) a szakvéleményezésre becsatolt fordítások elkészítése hozzávetőlegesen mennyi időt (munkát) vehetett igénybe.

Az eljáró tanács szakvéleménye:

Ad 1.

a) A peres felek közötti jogvita olyan időszakot érint, amikor a szerzői jogra vonatkozóan az 1969. évi III. törvény (a továbbiakban: a régi Szt.) és az ennek végrehajtására kiadott jogszabályok voltak hatályban. E törvény a hatályos törvényünkhöz – az 1999. évi LXXVI. törvényhez – hasonlóan, az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat, valamint a szerzői alkotómunkával rokon tevékenységeket részesítette védelemben (rég Szt. 1. § (1) és (2) bek.). Szerzői jogi védelem alatt állt továbbá a törvény szerint – többek között – más szerző művének fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege volt (rég Szt. 4. § (2) bek.). A régi Szt. végrehajtására kiadott rendelet értelmében a szó szerinti nyersfordítás nem részesült védelemben (9/1969. (XII.29.) sz. rendelet 3. § (2) bek.).

b) A perben érintett szövegek gyártmány-, illetve termékismertető, melyek a termék leírását, alkalmazását, felhasználását, műszaki adatait és egyéb jellegzetességeit tartalmazzák.

A régi Szjt. szerinti műfogalom alapján – a Berni Uniós Egyezmény (BUE) mű-fogalmának megfelelően – tág értelemben kellett értelmezni az „irodalmi, tudományos és művészeti” jelzőket. A perbeli szövegek és fordításaik esetében nyilván az „irodalmi” és a „tudományos” jelzők lehetnek relevánsak. Az említett műfogalom alapján nemcsak a szépirodalom, de a tudományos irodalom, illetve a szakirodalom alkotásai is védelem alatt álltak. A magyar szerzői jog esetében is állt (s természetesen ma is áll), hogy a szerzői jogi védelem kiterjedt a tágabb értelemben vett „irodalomnak” a nemzetközi szóhasználatban „stm” („scientific, technical and medical” = tudományos, műszaki és orvosi) irodalomként említett kategóriájára is. A szakértői vélemény tárgyát képező fordítások ezen a kategórián belül nyilván leginkább a műszaki irodalom alkategóriájába sorolhatók be.

Ahhoz azonban, hogy egy adott szöveg a fent vázolt műfogalom alapján szerzői jogi védelem alá tartozó műnek minősülhessen, annak egyéni, eredeti jellegűnek kellett lennie. Ez azt jelentette, hogy a produktumnak többnek kellett lennie, mint egy, már meglévő mű szolgai másolatának. S ott is, ahol nem lehetett ilyen másolásról beszélni, az egyéni, eredeti jelleg megállapításához az is szükséges volt, hogy az adott produktum olyan körülmények között szülessen meg, amelyek egyáltalán módot adhattak a különböző lehetőségek között való alkotó választásra és az ennek megfelelő kifejezési formákra.

A műfogalom fent említett elemeinek az aláhúzására azért volt szükség, mert a régi Szjt. 4. §-ának (2) bekezdése, mint ahogy arra már utalt az eljáró tanács, így szólt: „Szerzői jogi védelem alatt áll... *más szerző művének*... fordítása is, ha annak egyéni eredeti jellege van.”(Kiemelés az eljáró tanácstól.)

Tehát a szóban forgó szakfordítások szempontjából két szinten is alkalmazni kell az eredetiség-tesztet. Először vizsgálni kell, hogy az eredeti műszaki szövegek egyéni, eredeti jellegűek-e. Amennyiben erre nemleges választ kell adni, a fordítások eleve nem eshetnek védelem alá (miután nincs szó „más szerző művéről”). Igenlő válasz esetén azt is meg kell vizsgálni, hogy maguk a fordítások egyéni, eredeti jellegűek-e.

c) Az eljáró tanács előzetesen annak a kérdésnek a tisztázását tartotta szükségesnek, hogy az ismertető fordításai mennyiben minősülnek szöveghű, pontos fordításnak, illetve, hogy puszta nyersfordításnak számítanak-e. Ennek megállapítására külső szakértőként hivatásos fordító igénybevétele tartotta szükségesnek.

A kijelölt külső szakértő – M. I. – megállapította, hogy „az áttekintett szöveg nem egyszerűen, a német eredeti, primitíven, németes nyelvtannal készült lefordítása, hanem a szöveg tartalmát hűen visszaadó, ugyanakkor a magyar mondatszerkesztés követelményei szerint átszerkesztett, gördülékeny és érthető tolmácsolása...”

E megállapítások azt mutatják, hogy, a fordítások egyrészt kellő pontossággal tükrözik az eredeti szövegeket, másrészt jellegükben meghaladják a nyersfordítás szintjét.

d) A külső szakértő megállapításai első megközelítésben azt látszanak alátámasztani – vagy legalábbis önmagukban nem látszanak azt cáfolni – hogy a megvizsgált fordítások elérik azt a szintet, amely alapján már szerzői jogi védelmet érdemelnek.

Az egyes fordítások, illetve az azok alapjául szolgáló szövegek alaposabb vizsgálata alapján azonban más eredményre jutott az eljáró tanács. Megállapította, hogy az iratok között F/1-től F/24-ig terjedő sorszám alatt található szövegek közül eltérő megítélés alá esnek egyrészt a F/1-től F/21-ig terjedő, valamint a F/24 sorszám alattiak (a továbbiakban a szövegek túlnyomó része), másrészt a F/22 és F/23 sorszám alattiak.

e) A fenti a) és b) pontban kifejtettek szerint, mind a fordítás alapjául szolgáló szövegnek, mind magának a fordításnak egyéni, eredeti jelleggel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a fordítás

szertői jogi védelemben részesülhessen. A per tárgyát képező szövegek túlnyomó részét illetően megállapítható, hogy azok tisztító és fertőtlenítő szerekről – azok vegyi összetételéről, alkalmazásáról, előnyeiről és műszaki adatairól – tartalmaznak olyan egyszerű leírásokat, amelyek esetében nem volt, s nem is lehetett, tere szerzői jogi értelemben vett alkotó tevékenységnek. A leírások mechanikus jelleggel sorolják fel azokat az adatokat, amelyek maguknak a tisztító- és fertőtlenítőszereknek a tulajdonságaiból következnek, s ha pontosak kívántak lenni (már pedig annak kellett lenniük), egyszerűen nem tartalmazhattak más adatokat. Így e leírások fordításai már csak azért sem eshettek szerzői jogi védelem alá, mert nem *más szerzők műveinek* a fordításáról volt szó (ld. az erre vonatkozó feltételt a régi Szjt. 4.§-ának fent idézett (2) bekezdésében). A fordítások esetében is arról volt szó, hogy – ha meg kívántak felelni az eredeti célnak – egyszerűen pontosaknak kellett lenniük. Bár ez nem jelentette szükségképpen a szótárban szereplő magyar szavak gépies használatát – egyes esetekben nyilván választani kellett a műszakilag legmegfelelőbb kifejezések között, s ennyiben lehetett ezekben az esetekben is többről, mint mechanikus nyersfordításról – ám az, hogy a fordítások pontosak, még nem jelenti azt, hogy egyben egyéni, eredeti jellegűek is.

Az eljáró tanács így megállapította, hogy a régi Szjt. szerint a per tárgyát képező fordítások túlnyomó része nem minősült szerzői jogi védelem alá eső alkotásoknak.

f) Más megítélés alá esnek az F/22 és F/23 sorszám alatt becsatolt eredeti szövegek és azok fordításai.

Az F/22 alatt becsatolt eredeti német szöveg címe „Was ist Bentonit? Wissenswertes über einen wertvollen und vielseitigen Rohstoff”, a fordításáé pedig „Mi a bentonit? Amit tudni kell egy értékes és sokoldalú nyersanyagról.” Ez a szöveg túlmegy az adott anyag tulajdonságai által közvetlenül meghatározott egyszerű műszaki leíráson. Foglalkozik például a bentonit felfedezésének a körülményeivel, a név eredetével, a legjelentősebb lelőhelyeivel, földtörténeti keletkezésével, bányászatának a kialakulásával és fejlődésével, és így tovább, s a műszaki tulajdonságok leírása is sokkal részletesebb, színesebb, mint a per tárgyát képező fordítások túlnyomó többségében. Semmi kétség nem férhet ahhoz, hogy az eredeti szöveg a régi Szjt. (és a BUE) alapján megfelelt a fenti a) és b) pontban vázolt követelményeknek, és így szerzői jogi védelemben részesült.

A szöveg fordítása is egyéni, eredeti jellegű. Szó sincs arról, hogy csupán nyersfordításnak lehetne tekinteni. Az eredeti német szöveg magyar fordítására sokféle lehetőség kínálkozott; a fordítónak tere, lehetősége volt az alkotó hozzájárulásra, s élt is vele.

Érdeemes néhány szövegrészt idézni a fordításból a fentiek alátámasztására:

„Bentonit egy agyagfajta, nevét egy amerikai geológustól kapta, amikor munkája közben 1980 körül Wyoming államban (USA) Fort Benton közelében egy agyaglelőhelyet fedezett fel. Ezt az agyagot a lelőhelyéről nevezte el „bentonit”-nak.”

„Az alsó bajorországi bentonit savas vulkáni üvegtufa mállási terméke. A kutató tudósok azt feltételezik, hogy ezek a tufa lerakódások messzi vulkánokból vagy esetleg meteoritok becsapódásából származnak és szélfúvással terjedve tengerekben, holtágakban rakódtak le.”

„Bentonit bányászata Moosburg, Mainburg, Landshut körzetében már századunk elején elkezdődött. Elsősorban mint festőföldet használták, valamivel később mint derítőföld

került a piacra ez a sárgás kinézetű agyag. Több mint fél évszázadig tartott, amíg a bentonit bányászata a mai szintre fejlődött.”

„Bentonit bányászat ma kizárólag külszíni fejtéssel történik, bár az értékes agyag felett elhelyezkedő fedőréteg vastagsága gyakran 30 métert is elérheti. Nagyteljesítményű, külszíni fejtésre alkalmas speciális gépek alkalmazásával (mint a vonóvedres kotrógépek, csuklós-billenő dömperek, billenő csillék, egyengető kotrógépek) lehetséges napjainkban az ilyen hatalmas rétegek gazdaságos eltávolítása; a bentonit felszínre hozatala ezután kisebb kotrógépekkel történik.”

Az F/23 szám alatt szereplő eredeti német szöveg címe: „TONSIL - Hochaktive Bleicherden auf 4 Kontinenten weltweit präsent”, a fordításáé pedig: „TONSIL – Aktív derítőföld már eljutott a világ mind a négy kontinensére”. A cím fordítása pontatlan, s némileg derülséget is kelthet, miután a világ „*mind a négy*” kontinenséről szól (amely tévedés vagy elírás nem szerepel az eredeti címében). Ez a fajta pontatlanság nyilván nem tekinthető az eredetiség valamiféle megnyilvánulásnak. Ettől függetlenül azonban, mind az eredeti szövegről, mind a fordításról ugyanaz mondható el, mint a F/22 sorszám alatt becsatolt szövegről és fordításról. Ez a szöveg is túlmegy az adott anyag tulajdonságai által közvetlenül meghatározott egyszerű műszaki leíráson, s ennek a szövegnek a fordítása is egyéni, eredeti jellegű.

Álljon itt is néhány idézet ennek alátámasztására:

„Az agyagszilikátok, mint a bentonit, tisztító kezeléssel aktív derítőfölddé változtathatók. Ez a felismerés a század elejéről származik, mikor is egymástól függetlenül két laboratóriumban is felfedezték a bentonit – amelynek fő alkotórésze a montmorillonit – savas aktiválásának lehetőségeit és előnyeit.”

„Derítőföldeket eredetileg mint színtelenítő szert használták sötét olajok világossá tételéhez, de ez a gyakorlat az évek hosszú során kialakult új, modern technológiák eredményeképpen döntően megváltozott. A derítőföldekből adszorpciós földek lettek, amelyeknél a színkomponensekre és más nem kívánatos olajkísérő anyagokra ható magas adszorpciós tulajdonság mellett, elsősorban a savas és a katalitikus tulajdonságaik, valamint ioncserélő képességük bír döntő jelentőséggel.”

„Egyetlen montmorillonit kristály kb. 15 rétegcsomagból épül fel. Az 5. oldali ábrán kitűnően látható, hogy az egyes rétegcsomagok összesen három réteget tartalmaznak. A két külső szilikátréteg SiO_4 tetraéderekből áll, amelyek a középső alumínium réteget veszik körül; így mindegyik alumínium-kationt oktaéder formában a szilikátcsoportok oxigénatomjai ölelik körül. A szilikátrétegekbe három vegyértékű alumínium és vas ionok, illetve a középső rétegbe két vegyértékű magnézium és vas ionok beépítésével egy ilyen rétegcsomag negatív túltöltést kap, amelyet az egyes rétegcsomagok közötti külső kation-lerakódás egyenlít ki. Ezek a kationok könnyen kicserélhetők más, erősebb affinitású anyagokkal.”

„A világpiac teljes olaj- és zsírttermelése jelenleg évi 80-90 millió tonna, és megbízható előrejelzések szerint a következő évtizedekben a termelés és a kereslet növekedése várható. Ezekből a számokból jól látható, mekkora jelentősége van a derítőföldnek a világ népességének táplálkozásában.”

Összegezve a fentieket, az F/22 és F/23 alatt becsatolt fordítások – a becsatolt fordítások túlnyomó többségétől eltérően – szerzői jogi védelem alatt álló fordításoknak minősülnek.

Ad 2. Az adott fordítások a szakfordítások körébe tartoznak.

Ad 3. Az a kérdés, hogy a felperesnek a különböző egyéb (pl. társadalombiztosítási) jogszabályok alapján milyen jellegű kötelezettségei vagy lehetőségei voltak a kérdéses időszakban, nem tartozik a Testület hatáskörébe, mivel az nem szerzői jogi szakkérdés. Így az eljáró tanács ebben a kérdésben nem hivatott nyilatkozni.

Ad 4. Nem vitatható, hogy az adott fordítások elkészítése az érintett nyelv kellő szintű szakmai ismeretét is igényelte. Ebből azonban egymagában még nem következik, hogy az adott fordítások szükségképpen megfelelnek a szerzői jogi védelem feltételeinek. (Ld. az összes feltétel elemzését a fenti 1. pontban.)

Ad 5. Az alperesnek az a) pontban feltett kérdése tekintetében az eljáró tanács utal az 1. pontban kifejtett arra a megállapítására, amely szerint a lefordítandó szövegeknek is szerzői jogi védelem alatt álló alkotásoknak kell minősülniük, ahhoz, hogy a fordításaik – az egyéb feltételek fennállta esetén – ilyen védelemben részesülhessenek.

A b) pontban szereplő kérdésre azt válaszolja az eljáró tanács, hogy a fordításokra fordított idő egyénenként, a fordító tapasztalatától és felkészültségétől függően változó lehet; ezért az egységnyi szövegre jutó idő nehezen meghatározható. A fordítási szerződésekben egyébként általában terjedelemben, illetve leütésekben határozzák meg a díjazás alapjául szolgáló munka mennyiségét.

Budapest, 2004. szeptember 7., november 26. és december 21.

Dr. Lindner Gyula
a tanács elnöke

Dr. Koltay Krisztina
a tanács előadó tagja

Dr. Sarkady Ildikó
a tanács szavazó tagja